

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԲԱՆԱԶԵՎԵՐ ԵՎ

ՀԱՐԱԿԻՑ ՆՅՈՒԹԵՐ

(2001-2002)

1.

Ազգ. 08.01.2002

Հայագիտության հարցեր

Հայագիտության արդի խնդիրների քննարկում
ԵՊՀ հայոց պատմության ամբիոնում

ԵՊՀ հայոց պատմության ամբիոնի նիստում¹ կայացավ հատուկ քննարկում՝ նվիրված վերջին տարիներին հայոց պատմության ոլորտում որոշ վտանգավոր եւ մտահոգիչ մոտեցումներին: Քննարկման մասնակիցները նշեցին, որ ներկայումս միջազգային հայ պատմագիտության բնագավառում ստեղծվում է բավական վտանգավոր կացություն, որը բնորոշվում է հայոց տարբեր դարաշրջանների պատմության աղճատումներով եւ ցեղասպանության հարցում թուրքական կամ թուրքամետ տեսակետների՝ հայագիտական գիտնականների կողմից տարածումով: ԵՊՀ պատմաբան դասախոսները նշեցին, որ նման ոտնձգություններն առ այսօր արժանի հակահարված չեն ստացել Հայաստանի եւ սփյուռքի գիտական շրջանների կողմից: Այս արշավի նպատակներից են՝ «վարկաբեկել հայաստանյան հայագիտական դպրոցը, հայտարարել «Հայաստանում բունիաթովական դպրոցի բարգավաճման», հայրենի գիտնականների կողմից «տգետ ու խելագար», «շովինիստական» տեսակետներ որդեգրելու մասին, իսկ ՀՀ ԳԱԱ-ն հռչակել իբրեւ «մեռելածին» կառույց»:

ԵՊՀ հայոց պատմության ամբիոնի դասախոսները շեշտեցին, որ այսպիսի գործունեության նկատմամբ «հայ գիտական հասարակայնության չեզոքությունն ու անտարբերությունն անթույլատրելի ու վնասաբեր են»: Հայ պատմաբանները մտահոգություն հայտնեցին, որ վերջերս այս «կեղծ հայագիտական տեսակետներն անդրովկիանոսից արդեն թափանցել են Եվրոպա, Ռուսաստան եւ Մերձավոր Արեւելք՝ վերջինիս համար բերելով պետերբուրգի արեւելագետ Կարեն

¹ Նիստը տեղի է ունեցել 2001 թ. դեկտեմբերի 19-ին:

Յուզբաշյանի ու նրա «Արցախ-Ղարաբաղը որպես առանձին պատմամշակութային երեւոյթ» քաղաքականապես վտանգավոր ծրագրի օրինակը:

Քննարկման մասնակիցները պահանջեցին պետական հոգածություն հայագիտության այս կարեւոր գիտական ոլորտին ու շեշտեցին «հանրապետությունը որպես հայագիտության հզորագույն կենտրոն պահելու ռազմավարական անհրաժեշտությունը»:

Քննարկման ավարտին ԵՊՀ հայոց պատմության ամբիոնը որոշեց.

«1. Անընդունելի համարել կեղծ հայագիտության նկատմամբ Հայաստանի եւ սփյուռքի որոշ գիտնականների չեզոք դիրքը որպես վտանգավոր մոլորություն:

2. Խնդրանքով դիմել սփյուռքի հայագիտական կենտրոնները ֆինանսավորող հաստատություններին եւ անհատներին՝ հետամուտ լինել, թե ինչպիսի արդյունավետությամբ են օգտագործվում այդ կենտրոնների աշխատողներին հատկացված միջոցները՝ հայանպաստ, թե՛ հայավնաս եւ դրանից ելնելով՝ լուծել նրանց հետագոտությունների ֆինանսավորման հարցերը:

3. Առաջարկել ՀՀ կառավարությանը՝ ա) արագ եւ գործուն միջամտությամբ բարելավել հայագիտության ռազմավարական առումով կարեւորագույն այս բնագավառի նյութական ապահովումը: բ) Ստեղծել հայրենի հայագիտության զարգացման հատուկ հիմնադրամ, որն ի վիճակի լինի գիտական աշխատանքի համար գոնե նվազագույն պայմաններ ապահովել՝ գործող կադրերը պահպանելու, նրանց հնարավորությունները լիովին օգտագործելու, ինչպես նաեւ հայագիտության ասպարեզ մուտք գործող երիտասարդներից նոր հերթափոխ պատրաստելու համար:

գ) Հայագիտության անխտոր զարգացման համար ստեղծել հայագիտական հետազոտությունների համաշխարհային ակադեմիա, որի կենտրոնը գտնվի Երեւանում՝ զերծ օտար քաղաքական ազդեցություններից»:

Գ. Յ.

2.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՐՑԵՐԻ ՄՇՏԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՀՀ ԱԺ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՐՑԵՐԻ ՄՇՏԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 23.05.02թ.

«ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ» ԹԵՄԱՅՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԼՍՈՒՄՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՁԵՎԱՎՈՐՎԱԾ

ԱՌԱՋԱՌԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Հայաստանի և սփյուռքի մասնագետների ներգրավմամբ մշակել հայոց լեզվի և հայագիտության դիրքերի ամրապնդման և զարգացման պետական ծրագիր և այդ ծրագրի շրջանակներում իրականացնել տվյալ ոլորտների նպատակային-ծրագրային և թեմատիկ ֆինանսավորում.
2. Կառավարության նախաձեռնությամբ և հովանավորությամբ ստեղծել հայոց լեզվի և հայագիտության դիրքերի ամրապնդման և զարգացման հատուկ հիմնադրամ, ծրագրի ֆինանսավորումը ոչ բյուջեի հաշվին ապահովելու նպատակով.
3. Այդ ծրագրում, մասնավորապես, ընդգրկել հետևյալ միջոցառումները, որոնց իրականացումը սկսել ծրագրի հետ համընթաց.
 - 3.1 Պետական հովանավորությամբ ստեղծել հայագիտական կենտրոն՝ հայոց ծագումնաբանության համակողմանի ուսումնասիրության, քաղաքական նպատակներով հայոց պատմության խեղաթյուրումների սրբագրման և կանխարգելման, հայագիտական ժառանգության հաշվառման և պահպանման

աջակցության, ինչպես նաև՝ հայոց պատմության միասնական դպրոցական դասագրքի ստեղծման համար.

3.2 Համակարգչային ցանցում ստեղծել «Հայագիտություն» սայթ՝ ընդգրկելով հայագիտության բոլոր բնագավառները.

3.3 Կազմակերպել «պատմա-բանասիրական հանդեսի» եռալեզու (հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն) էլեկտրոնային հրատարակումը.

3.4 «Հայոց պատմության» ոչ ակադեմիական գրքի ստեղծում և հրատարակում՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով, ինչպես նաև ակադեմիական նոր հրատարակություն.

3.5 Ծրագրեր մշակել հայագիտական ֆակուլտետներում օտար և հին լեզուների ուսուցումը որակապես լավացնելու և ասպիրանտական տեղերի ցանկը մեծացնելու նպատակով:

3.6 Հատուկ միջոցառումներ իրագործել հայերենի համակարգչային կողավորման աշխատանքներն ավարտելու, հայերենը մեքենայական թարգմանության տրվող լեզուների շարքում ընգրկելու համար.

3.7 Սփյուռքի համար հայոց լեզվի, գրականության, պատմության, աշխարհագրության և այլ դասագրքերի և մեթոդական ձեռնարկների էլեկտրոնային տարբերակների ստեղծում և համակարգչային ցանցում տեղադրում.

3.8 Հայաստանի լեզվական բուհերում և ավագ դպրոցի հումանիտար թեքումի վարժարանային հոսքերում մտցնել արևմտահայերի դասընթաց՝ միաժամանակ սովորեցնելով հին ուղղագրություն.

1.9 Հանրակրթական դպրոցներում կազմակերպել գրաբարի ուսուցման դասընթաց՝ դասական ուղղագրության ուսուցմամբ.

- 1.10 Միասնական ուղղագրության անցնելու խնդիրները համակողմանի ուսումնասիրելու համար ստեղծել հայաստանաբնակ և սփյուռքահայ լեզվաբաններից բաղկացած միացյալ աշխատանքային խորհուրդ.
- 1.11 Հատուկ ուշադրություն դարձնել ուսուցման դիստանցիոն մեթոդի կիրառմամբ մանկավարժների վերապատրաստմանը թե՛ Հայաստանում, թե՛ Սփյուռքում, ինչպես նաև հայերենին չտիրապետող հայազգի երիտասարդության կողմից մայրենի լեզվի ուսումնասիրմանը.
- 1.12 Հատուկ ուշադրություն դարձնել հայերենի՝ որպես պետական լեզվի կիրառմանը և ՀՀ «Լեզվի մասին» և «Գովազդի մասին» օրենքների կատարմանը.
- 1.13 Պետական աջակցություն ցուցաբերել հայ մատենագրության թվայնացման և համակարգչային ցանցում տեղադրման աշխատանքներին.
- 1.14 Աջակցություն ցուցաբերել Հայաստանում, ԼՂՀ-ում և հարևան պետություններում գտնվող հայկական պատմական հուշարձանների ուսումնասիրմանը, լուսանկարների և այլ վավերագրական նյութերի թվայնացմանը և համակարգչային ցանցում տեղադրման ախշատանքներին.
- 1.15 Նախաձեռնել «Ազգագրական գյուղեր» թանգարան-համալիրի ստեղծման ծրագիր՝ ներգրավելով հայրենակցական միությունների և սփյուռքի ներուժը:

3.

«Հայոց լեզվի և հայագիտության արդի խնդիրները» գիտաժողովի բանաձևը

21 մայիս 2002 թ.

21 մայիս, 2002 թ. ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում տեղի ունեցավ «Նեմեսիս» Բ/ՀԿ կազմակերպած գիտաժողովը՝ «Հայոց լեզվի և հայագիտության արդի խնդիրները» թեմայով, որին մասնակցում էին ԱԺ պատգամավորներ, մտավորականներ, հայոց պատմության դասախոսներ, հայոց պատմության և հայոց լեզվի ուսուցիչներ, ուսանողներ, աշակերտներ, հասարակական կազմակերպություններ:

Գիտաժողովն ընդունեց հետևյալ բանաձևը

Լեզուն ոչ միայն հաղորդակցության միջոց է, տեղեկություն կրող, այլև մտածելակերպ, գաղափարախոսություն, էություն, իսկ պատմությունը՝ անքակտելի կապ հայրենիքի, նախնիների և նրանց ստեղծած արժեքների հետ, ներկայի և ապագայի ուղենիշ:

Վերջին շրջանում բազմացել են ոտնձգությունները հայոց լեզվի նկատմամբ: Ցավոք, դրանում ընդգրկվել են նույնիսկ ՀՀ պետական որոշ կառույցներ և այրեր, մասնավորապես՝ ՀՀ կրթության և գիտության, արդարդատության նախարարությունները և լեզվի պետական տեսչությունը: Անհրաժեշտ հետևողականություն չի ցուցաբերվում լեզվական ոլորտում պետական վերահսկողությանը: Իջեցվել է լեզվի պետական տեսչության կարգավիճակը: Ազգային ժողովի որոշ պատգամավորներ, տուրք տալով համաշխարհայնացման գաղափարին, հանդես են գալիս օտար լեզուներին՝ ՀՀ պետական և/կամ հանրակրթական լեզվի կարգավիճակ շնորհելու օրենսդրական նախաձեռնություններով: Չեն կիրառվում կամ խեղաթյուրված են կիրառվում

հայոց լեզվի՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ, Լեզվի մասին օրենքով և այլ օրենսդրական ակտերով ամրագրված իրավունքները: ՀՀ և ԼՂՀ ավելի քան մեկուկես հազար դպրոցներից և ոչ մեկը չունի հայագիտության թեքում:

Մյուս կողմից՝ ծայր աստիճան վտանգավոր շեղումներ են դրսևորվում հայագիտության ոլորտում: Արտասահմանյան հայագետների մի մասը, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, գործիք է դարձել հայությանը հոգեբանական մշակման ենթարկելու նպատակամիտված օտարածին ծրագրերին: Այս շեղումները բազմացել են հատկապես վերջին ամիսներին՝ «Հայ-թուրքական հաշտեցման հանձնաժողովի» ծննդի և ակտիվացման հետևանքով: Նման ապագային ու հակագային միտումները վերջին տարիներին թափանցել են հայաստանամերձ երկրների հայագիտական ոլորտներ և արդեն իրենց հենակետերն են ստեղծել նույնիսկ ՀՀ-ում:

Ելնելով վերոնշյալից՝ ՀՀ իշխանություններին, մասնավորաբար՝ ՀՀ Ազգային ժողովին, նաև Հայրենիք-Սփյուռք երկրորդ խորհրդածողովի մասնակիցներին և ընդհանրապես հայությանը ներկայացնում ենք հետևյալ առաջարկներն ու պահանջները.

1. Բարձրացնել լեզվի պետական տեսչության կարգավիճակը՝ այն դարձնելով հայոց լեզվի և հայապահպանության նախարարություն:
2. Հիմնովին մերժել հայոց լեզվին զուգահեռ որևէ օտար լեզվի պետական կամ հանրակրթական լեզվի կարգավիճակ շնորհելու բոլոր նախաձեռնություններն ու կոչերը:
3. Կիրառել օրենսդրությամբ ամրագրված, ՀՀ քաղաքացիության ու պետական ծառայության համար դիմորդների՝ հայոց լեզվի իմացության պարտադիր պայմանը:
4. Մշակել ու կիրառել լեզվական ոլորտում խախտումների երկրաչափական պրոգրեսիայով ավելացող տույժերի և տուգանքների համակարգ, համառ օրինախախտներին՝ մինչև իսկ քրեական պատասխանատվության ենթարկել:

5. Պահպանել գրական հայերենի, այսինքն գրական արևմտահայերենի և գրական արևելահայերենի իրավահավասարության օրենսդրական դրույթը:
6. ՀՀ-ում և ԼՂՀ-ում փակել հայազգի երեխաների համար բացահայտ կամ գաղտնի գործող օտարալեզու դպրոցներն ու դասարանները և արգելել այդպիսիք բացելու բոլոր փորձերը: Ներգաղթող ընտանիքների երեխաներին՝ հայերենի անվճար դասընթացներն ավարտելուց հետո, պարտադիր տեղափոխել հայերենով ուսուցմամբ դասարաններ:
7. ՀՀ-ում, ԼՂՀ-ում և Սփյուռքում բացել հայագիտության թեքումով դպրոցների ցանց:
8. Արմատներից չկտրվելու և դասական ուղղագրության մասին գիտելիք ունենալու նպատակով ՀՀ դպրոցներում մտցնել հին հայերենի (գրաբարի) դասավանդում:
9. ՀՀ պատմագիտական ոլորտի հիմնարկներին պարտավորեցնել արագ հակադարձել մեր ժողովրդի պատմական ժառանգությունը յուրացնելու, խեղաթյուրելու կամ անարգելու բոլոր փորձերին՝ որտեղից էլ դրանք հնչեն:
10. Ստեղծել հայաստանյան հայագիտության աջակցության համահայկական հիմնադրամ՝ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի կառույցում:
11. Ամենատարբեր միջոցներով խրախուսել երիտասարդների ընդգրկումը հայագիտական մասնագիտությունների ոլորտներում:
12. Խստագույնս վերահսկել միջազգային կազմակերպությունների կամ այլոց կողմից տրվող դրամաշնորհների նպատակային ուղղվածությունը, դրանց համապատասխանությունը ՀՀ պետական և հայոց ազգային շահերին:
13. ՀՀ, ԼՂՀ և Սփյուռքի հայկական դպրոցների համար, բացառապես հայկական ֆինանսական միջոցներով, պատրաստել ու հրատարակել հայոց պատմության միասնական դասագրքեր, որոնք ներծծված լինեն ազգային ոգով:

14. Քարոզչություն և հետևողական պայքար ծավալել հոգևոր ոլորտներում ապագային և հակագգային բոլոր երևույթների դեմ:
15. Ընդունել «Ազգային անվտանգության մասին» օրենք, որի բաղկացուցիչ մասը կլինեն ՀՀ պետական և հայոց ազգային անվտանգության, ռազմավարական նշանակության հոգևոր ոլորտները:
16. Դատապարտել ՀՀ-ում հավատարմագրված դիվանագետների միջամտությունները ՀՀ ներքին գործերին, մասնավորապես՝ լեզվական, կրթական ոլորտներում, հայոց ազգային արժեքային համակարգում, և նրանց զգուշացնել նման քայլերի անթույլատրելիության մասին:

Ազգ, 24.05.2002

Լսումներ «Հայագիտության եւ հայոց լեզվի խնդիրներ» թեմայով... դատարկ դահլիճում

ԳԵՎՈՐԳ ՅԱԶԸՃՅԱՆ

Երեկ ՀՀ ԱԺ գիտության, կրթության, մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի հանձնաժողովը կազմակերպել էր լսումներ, որոնք տեսեցին շուրջ հինգուկես ժամ:

Բացելով նիստը, հանձնաժողովի նախագահ Շավարշ Քոչարյանն ավետեց, որ պաշտոնապես շրջանառությունից հանվել է հայոց լեզվի շահերի դեմ ուղղված հերթական օրինագիծը: Մասնավորեցնելով իր խոսքը թեմային առնչված ոլորտներին, նա բերեց մի արտառոց փաստ. պարզվում է, որ այս տարի Հայաստանի հանրային հեռուստատեսությանն ու ռադիոյին բյուջեով նախատեսվել է տրամադրել 10 տոկոսով ավելի գումար, քան ամբողջ գիտական բնագավառին՝

Զեկուցումով հանդես եկան գիտության եւ կրթության նախարար Լեւոն Մկրտչյանը, ՀՀ ԳԱԱ գիտական քարտուղար Վլադիմիր Բարխուդարյանը եւ Լեզվի պետական տեսչության պետ Լեւոն Գալստյանը: Պրն Մկրտչյանը շեշտեց, որ «ընտրել ենք ազգային պետության մոդելն», ու առաջարկեց ստեղծել գիտակրթական լուրջ կենտրոն՝ հայրենիքի եւ սփյուռքի հզոր ուժերի ընդգրկումով, որը կգրադվի հայագիտության հարցերով: Պրն Բարխուդարյանն առաջարկեց Հայաստանի եւ սփյուռքի դպրոցների համար հրատարակել հայոց պատմության միասնական դասագրքեր: Պրն Գալստյանն առավելաբար անդրադարձավ ուղղագրության միասնականացման հարցին՝ լուծումը տեսնելով «գրական հայերենի կանոնակարգման միասնական սկզբունքների մշակման մեջ», անիմաստ ու անհնար գտնելով հարցի լուծումը վարչական ճանապարհով:

Ինչպես եւ սպասվում էր, ուղղագրության միասնականացման հարցը երկու ուղղագրական համակարգերի կոդմնակիցների միջեւ բուռն բախումների առիթ դարձավ: Այսուհանդերձ, ներկաները ողջունեցին օրեր առաջ մի գիտաժողովում հնչած եւ այս լսումներում ակադեմիկոս Գեորգ Ջահուկյանի կրկնած առաջարկը՝ ՀՀ դպրոցներում մտցնել գրաբարի դասավանդում: Դրանով աշակերտները կձանոթանան թե հին հայերենին եւ թե դասական ուղղագրությանը: Համակարգչային տեխնոլոգիաներից օգտվելիս արդի ուղղագրության հարուցած խոչընդոտների մասին խոսեցին Մերուժան Կարապետյանը, Գարեգին Չուքասզյանն ու Վահրամ Մխիթարյանը:

Միլվա Կապուտիկյանն անդրադարձավ հոգեւոր ոլորտները այլասերող գրոհներին եւ խստագույն քննադատության ենթարկեց օպերայի շրջակայքն այլանդակող շինությունները թույլատրողներին: Հայկական ճարտարապետական հուշարձանների անմխիթար վիճակին անդրադարձան նաեւ ակադեմիկոս Վարազդատ Հարությունյանը եւ ուրիշներ:

Հայաստանի գրողների միության նախագահ Լեւոն Անանյանը խոսեց մարզերում հայ դպրոցի եւ մանկավարժների ողբերգական կացության մասին: «Ի՞նչ հայագիտություն, ի՞նչ հայոց լեզու, դառնությամբ հարց տվեց պրն Անանյանը, երբ հայ դպրոցը քանդված է»: Ուսուցչուհի Ռիտա Խաչատրյանը խոսեց հայոց լեզվի դասագրքերի բովանդակային խոտանի մասին:

Երեւանի բժշկական համալսարանի ռեկտոր Վիլեն Հակոբյանն ավելորդ համարեց բուհերում հինգ տարի հայոց լեզվի դասավանդումը՝ համարելով, թե փոքր ազգերը պետք է երկլեզու լինեն:

Ակադեմիկոս Ռաֆայել Ղազարյանը զգուշացրեց չդիպչել հայոց լեզվի կարգավիճակին ու իրավունքներին եւ իր բողոքը բարձրացրեց հանրային ռադիոյի «Հայրենիքնսփյուռք» ծրագիրը փակելու կամ նրա անձնակազմին գործից արձակելու դեմ: Վերջին հարցի մասին ավելի մանրամասն ելույթ ունեցավ նույն ռադիոծրագրի երբեմնի հաղորդավար Հասմիկ Գուլակյանը:

Ելույթների մի մասն էլ նվիրված էր պատմագիտության հարցերին: Պատմաբաններ Արմեն Այվազյանն ու Գեորգ Յազըճյանը խոսեցին հայոց պատմական ժառանգությունն անարգելու որոշ հայագետների հետեւողական աշխատանքների մասին, հայտնելով, որ Թուրքիայի հատուկ ծառայությունների

հոգեբանական պաշտպանության վարչության գործառույթների շարքում է պատմության խեղաթյուրումը, մինչդեռ ՀՀ-ում չկա նույնիսկ ազգային անվտանգության պետական հայեցակարգ: Երեւանի պետական համալսարանի դեկան Բարկեն Հարությունյանն ավելացրեց, որ թուրքամետոսադրբեջանամետ գրություններ լույս են տեսնում նույնիսկ հայաստանյան հայագետների կողմից՝ կոչ անելով վերջ տալ նման ընթացքին: Նա իր տեսակետները ներկայացրեց առաջարկվող հայագիտական կենտրոնակադեմիայի մասին: Հայկական հանրագիտարանի պատմության բաժնի խմբագիր Ամալյա Պետրոսյանն ահազանգեց, որ անհստակ կարգավիճակի ու չֆինանսավորման պատճառով հանրագիտարանը գոյությունից զրկվելու եզրին է:

Եղան նաև բազմաթիվ այլ ելույթներ:

Լսումների ընթացքում եղած առաջարկությունները գումարվեցին հանձնաժողովի առաջարկությունների նախագծի տասը կետերին եւ լրամշակվելուց հետո կներկայացվեն համապատասխան մարմիններին:

Մի ցավալի փաստ, որն արձանագրում ենք առանց ավելորդ մեկնաբանության. Հայաստանի երրորդ հանրապետության ավելի քան տասնամյա պատմության ընթացքում վերոնշյալ հարցերի շուրջ առաջին անգամ անցկացվող խորհրդարանական լսումներին ներկա էին (այն էլ ոչ սկզբից մինչև վերջ) ընդամենը երեք պատգամավոր, ներառյալ հանձնաժողովի նախագահը (հիշեցնենք, որ ԱԺՆն ունի 131 պատգամավոր), իսկ կրթության, լեզվի ու հայագիտության ոլորտների համարյա բոլոր ղեկավարներն ԱԺ դահլիճը լքեցին իրենց ելույթներից հետո՞

18.05.2002

526

На прошедшем недавно годовичном собрании Национальной Академии наук РА вновь и в который уже раз прозвучало требование определить наконец приоритетные научные направления, которые в первую очередь и в полном объеме должно финансировать государство. Проблема эта, конечно, не нова, она встала перед независимой Арменией буквально с первого дня ее существования, когда для всех стало очевидно, что содержание системы НАН, ведомственных и иных научных подразделений, так обильно прораставших в Армении при Советской власти, молодому государству просто не под силу. Тем более, что и власти изначально взяли курс на радикальное сокращение научного потенциала и вместо того, чтобы пойти единственным разумным путем создания рынка интеллектуального труда, просто предпочли как можно скорее избавиться от доставшейся им в наследство обузы - более 130 научно-исследовательских и проектных институтов с 25 тыс. научных работников.

О тех временах мы вспомнили прежде всего потому, что и тогда, при всей своей антинаучной и разрушительной политике, представители власти неизменно клялись, что, как бы ни складывалась судьба армянской науки в целом, арменоведение и занимающиеся им научные подразделения не только будут сохранены, но и им будут предоставлены все условия для плодотворной и полноценной деятельности. Конечно, эти, как и все остальные обещания, оказались заведомым обманом. Однако тогда в их искренность трудно было не поверить. И не только потому, что первый президент сам был арменоведом по специальности, но и потому, что осознание необходимости сохранения и развития арменоведения было безусловным, не вызывало ни у кого сомнений и то, что, в отличие от других областей знания, фундаментальное арменоведение может развиваться только и только в Армении.

Как выяснилось со временем, все эти факторы в итоге не сыграли никакой роли, и арменоведение за прошедшее десятилетие, мягко говоря, разделило участь всей остальной науки в Армении. И если судить только по одной цифре, то участь эта такова: количество работников в сфере науки по сравнению с концом 80-х годов сократилось, по самым скромным подсчетам, более чем в 5 раз, научных сотрудников - более чем в 3 раза.

Во всяком случае, как свидетельствует отчет "Основные итоги научной и научно-организационной деятельности НАН РА за 2001г.", в 10 подразделениях отделения гуманитарных наук на 1 января 2002 года работало только 526 научных сотрудников (заметим, что далеко не все они занимаются собственно арменоведением). Если учесть, что на долю этих 500 человек приходится исследование всей армянской истории, в том числе Геноцида, востоковедения, археологии и этнографии, философии и права, языка и литературы, искусств и всего того, что включает в себя безграничное по сути понятие "арменоведение", то нельзя не признать, что число это крайне незначительно, оно фактически настолько мало, что в некоторых областях арменоведения у нас работает по одному-единственному специалисту или не работает никто.

Эта тревожная сама по себе картина предстанет просто катастрофической, если к тому же вспомнить о возрастном цензе наших ученых-арменоведов. Сведений подобных у нас под рукой нет, однако очевидно, что подавляющее большинство их - люди пожилого и даже весьма преклонного возраста. Косвенно о неблагоприятной ситуации в академическом арменоведении свидетельствует тот факт, что на специализированных советах при институтах НАН РА сотрудниками институтов гуманитарного отделения в 2001г. защищено всего 2 докторские и 22 кандидатские диссертации. К примеру, научными сотрудниками институтов литературы и искусств вообще не защищено ни одной диссертации. И дело не в бесталанности ученых - просто, кто хотел и мог, давно уже защитился. О зарплатах научных сотрудников мы писали неоднократно, поэтому повторяться не будем. Приведем лишь несколько цифр, характеризующих заботу нашего государства об арменоведении. Объем финансирования всех 10 подразделений отделения гуманитарных наук, то есть академического арменоведения, в целом в 2001г. составил 141007,3 тыс. драмов (чуть больше \$250 тыс.). Соответственно на исследования в области армянского языка выделено в год 15636,7 тыс. драмов, литературы - 13065,7 тыс. драмов, искусств - 13833,2 тыс. драмов и т. д. Отсюда и 20-25-долларовые зарплаты, и унылая бедность во всем, без чего науку делать не могут даже фанатики-энтузиасты.

Конечно, случаются еще гранты на издание монографий, так называемые внебюджетные средства, получаемые за аренду помещений, предоставление услуг, выполнение работ и из других источников. Из этих других источников, кстати, было профинансировано издание в 2001г. 4 номеров двух наших замечательных арменоведческих изданий - "Историко-филологического журнала" и "Вестника общественных наук".

Другой пример. "Из-за отсутствия средств второй год подряд Фундаментальная научная библиотека не имеет возможности осуществлять подписку на новые научные периодические издания и приобретать новые книги. Поэтому библиотека постепенно теряет свою ведущую роль центра научной информации в нашей

республике", - говорится в упомянутом уже выше отчете. И здесь тоже ситуацию кое-как спасает сотрудничество с зарубежными научными организациями и фондами.

Естественно, арменоведением в Армении занимаются не только подразделения НАН РА, есть в конце концов Матенадаран, кафедры вузов. Но, с одной стороны, положение и там столь же драматическое, с другой стороны - традиционно сложилось так, что именно академическое арменоведение, к которому мы относим и Матенадаран, было и остается законодателем и крупнейшим очагом национальной науки.

Можно ли на такие средства и таким образом развивать науку? Нет, конечно. А может быть, так можно выживать, сохранять имеющееся до "лучших времен"? Но подобное невозможно в принципе: наука не может "выживать", "сохраняться", она, как известно, или развивается или гибнет, что и происходит на наших глазах.

Поэтому нужно срочное и решительное изменение отношения государства к арменоведению, нужна специальная, мы бы сказали даже чрезвычайная, программа развития арменоведения, подкрепленная реальным и достаточным финансированием. Иначе пройдут еще 5-10 лет, и мы стремительно откатимся к тем временам, когда все наши нынешние арменоведческие институты были всего лишь небольшими отделами в стенах одного института. С той только разницей, что тогда это было началом, а теперь станет концом.

Левон МИКАЕЛЯН

18.05.2002

АГЕНТУРА СПЕЦИАЛЬНОГО НАЗНАЧЕНИЯ

Армения, в силу своих цивилизационных параметров и географии, всегда представляла интерес как для друзей, так и для недругов. Последние забрасывали и забрасывают к нам всякого рода лазутчиков и диверсантов. Поле деятельности этой агентуры обширно: оно охватывает не только военно-политическую или экономическую сферы, но и духовную и идеологическую.

От Упаххир-Бела до М. Боджоляна

Считается, что организатором первой документально зафиксированной тайной операции против Армении был царь Ассирии Ашшурбанипал (669-635 гг. до н. э.). Сей правитель, который до вступления на престол руководил тайной полицией империи, создал обширную шпионскую сеть по всему и тогда не очень спокойному региону. Резидентом же по Армении был назначен некто Упаххир-Бел, который и "стучал" - согласно сохранившейся клинописи - в Центр: "Я отправил особого уполномоченного собрать все новости, которые касаются Армении. Он уже возвратился и сообщает то, что следует ниже. Враждебно к нам настроенные люди в настоящее время собрались в городе Харда... Во всех городах до самой Турушпии стоят вооруженные отряды... Пусть мой господин позволит прислать вооруженный отряд и разрешит мне занять город Шурубубу во время жатвы".

Самым неприятным в этой истории является то, что тогдашние наши контрразведчики проглядели анонимного оперативного "уполномоченного", не схватили его и по суровому обычаю тех времен не содрали с него кожу. Видимо, время было такое, что они больше увлекались аппетитными шашлыками да непыльной слежкой за оппозиционно настроенными князьками.

Наверное, и без дополнительных ссылок очевидно, что в последующие два с половиной тысячелетия Армению с переменным успехом навещало множество персон со спецзаданиями. Им иногда удавалось завербовать и местных жителей. Самым последним таким запротоколированным инцидентом, судя по информации, распространенной МНБ РА, стало задержание бывшего сотрудника МИД РА Мурада Боджоляна. Любопытно, что о его судьбе проявляет трогательную заботу радиостанция "Свобода".

Шпионаж и общество

Между тем дело Боджоляна взволновало общество. Многих коробило то, что служил он не кому-нибудь, а Турции - стране, которая виновна перед Арменией и перед всем человечеством во многих исторических преступлениях. При обсуждении этого дела возникали и споры.

Некоторые (скажем так - "нигилисты") отрицают возможную связь между реальной жизнью и всякими шпионами, считая боджоляновский инцидент единичным, из ряда вон выходящим случаем. Другие же, люди с излишне конспирологическим складом ума, наоборот, твердят, что шпионы ныне наводнили республику: в МИД сидят цэрэушники, в Минюсте - фэбэрешники, уже не говоря о других кагэбэшниках, гэрэушниках и штатных работниках открытых, а то и закрытых университетов, иных общественных организаций. "Конспирологам" всюду мерещится тайный заговор масонов и козни агентов сионизма. Последних, как правило, они идентифицируют со скользкими и неприятными субчиками из собственного окружения.

Конечно же, в таких случаях люди, "серьезные и разумные", на манер известного раввина успокаивали спорящих словами "и ты тоже прав" или же изрекали банальное "истина - посередине". Однако этой самой "середины" становится все меньше, и многое определяется конкретикой. Эксперты единодушны в том, что в последние годы удельный вес "тайных операций" в международных и внутренних делах существенно увеличился. Поэтому пренебрежение фактором спецслужб не позволяет адекватно воспринимать те или иные процессы. Наряду с этим во многом изменилось и расширилось само понятие "тайная операция". Почерпнутые из кинофильмов и книжек представления о дерзких шпионах и авантюрных шпионессах составляют лишь малую толику того, чем сегодня занимаются разведструктуры. Например, важной составляющей их работы является организация психологических и информационных операций.

"Правда - это ложь"

Термин "психологическая война" впервые был пущен в оборот в 1920г. британским военным историком Дж. Фуллером. Но методология и технологии ведения психологических операций (ПсО) стали интенсивно развиваться спецслужбами в годы Второй мировой и особенно "холодной" войны.

Для проведения ПсО вербуют агентуру специального назначения среди историков, лингвистов, психологов или социологов. Их не обучают технике конспирации или прыжкам с парашютом, а тренируют во вполне уважаемых университетских и аналитических центрах. Эти центры действуют в режиме "Министерства правды", описанного Джорджем Оруэллом в книге "1984", в которой он предвосхитил тоталитаризацию западного общества. Действующий там принцип - "правда - это ложь". Их сотрудники становятся мастерами в области шулерской подмены понятий, в переписке и фальсификации истории, других подобных делишках. В

американском руководстве по психологическим операциям FM 33-I-I особое место уделяется действиям по размыванию понятийного механизма "объектов".

Например, если требуется ослабить влияние католической церкви, то можно взять какую-нибудь певичку с патологическими инстинктами и назвать ее "Мадонной". Потом, не жалея средств на рекламу, запустить ее в широкий оборот и превратить в кумира. В результате у христианской и, в частности католической молодежи слово и понятие "Мадонна" начинает ассоциироваться и с этой девкой. Дешево, подло - но сердито и эффективно. И таких примеров много.

Очевидно, что эффективность ПсО зависит от понимания менталитета того или иного народа. Поэтому одной из важных задач спецслужб является изучение психологии и мировоззрения представляющего интерес народа. Эти знания приобретают особую ценность в военное время. Например, для разгадки секретов русской души в годы войны спецы немецкой военной разведки Абвера изучали русские былины.

У нас в годы Карабахской войны командиры, из числа которых вспомним Леонида Азгалдяна, придавали большое значение психологическому фактору. Недавно безвременно ушедший от нас талантливый и беспокойный человек Александр Мелконян, "пограничник Саша", в свое время носился с идеей создания специального "психологического центра".

В мирный период знание психологии народа позволяет вычислить, что именно в его ментальности является определяющим и на этой основе строить с ним отношения. По мнению наблюдателей, именно этим объясняется возросший объем этнопсихологических исследований в мире. И это не только многочисленные экспедиции и опросы населения по самым разным темам, но и прямые эксперименты типа "Комнаты Альфреда".

Далее все зависит от тех планов и намерений, которые имеются по отношению к данному народу. В некоторых случаях им внушается чувство собственного величия и агрессивные идеи - как это, например, происходило с косовскими албанцами. В других случаях наоборот - пытаются "исправить" ментальность народа, дабы сделать его стерилизованным и послушным.

Вместе с тем ментальность любого народа, а тем более народа с богатыми цивилизационными традициями, каковым являются армяне, - конструкция сложная и уникальная. Она складывается благодаря языку, религии, понятийному аппарату, исторической памяти народа и других факторов. Творческая духовная конституция и особый внутренний мир армянина делают его носителем и продолжателем национальной идеи - той идеи, которая позволила пережить драматические исторические ситуации и не потерять свою самобытность. Похоже, это поняли и наши недруги.

Объект атаки - ментальность народа

В настоящее время создалась обстановка, когда будущее нашего региона пытаются планировать в столицах других государств. Согласно этим планам, в Закавказье предполагается установить нечто типа концессионного правления со стороны нескольких государств с участием Турции в качестве региональной державы. В планы этой страны и его стратегических союзников Армения с нынешними контурами границ и боеспособной армией, да со "странным" народом, который, вопреки всему, единственный в регионе сумел сохранить свои институциональные и государственные параметры, - не вписывается. Характерно также, что в Закавказье более всех стремится к миру именно Армения - нам есть чем заняться.

Между тем турки в психологическом плане чувствуют себя цивилизационным антиподом армян, комплексуют из-за этого и не могут выработать для себя более или менее сносные модели сосуществования с армянами. Они не соглашаются с вариантами цивилизованного, правового регулирования ситуации. Решать же этот вопрос военным путем пока тоже не представляется возможным. Поэтому предлагаемые ими и их союзниками схемы решения армяно-азербайджано-турецкого противостояния основаны на манипуляциях. Но известно: чтобы манипулировать человеком, надо сначала его "подготовить" - "промыть" мозги, разложить его ментальность и понятия, стереть память, т. е. провести классические психологические и информационные операции.

Именно в этом контексте возникли "комиссии по примирению" с непонятно откуда взявшимися людьми. Именно для этого мобилизовали имеющихся в наличии агентов психологического влияния. В авангарде оказались старые знакомые - ветеран "плаща и пера" Жирайр Липаритян с его лозунгами деидеологизации и кока-колаизации армянского общества, виртуально-интернетовский лазутчик Эдди Арнаутян и, конечно же, бывший "марксист", а ныне трудящийся американо-турецкого "идеологического фронта" Рональд Сюни.

Не будем подробно описывать деятельность этих людей, по сравнению с которыми М. Боджолян - мелкая сошка. О них написано достаточно, в том числе и нашей газетой. Желющие же подробнее ознакомиться с их методами работы могут обратиться к книге Армена Айвазяна "Освещение истории Армении в американской историографии", где проанализирован механизм фальсификации нашей истории.

Позволим себе процитировать предисловие Р. Сюни к его книге "Взгляд на Арарат: Армения в новой истории" (Bloomington: Indiana University Press, 1993). Согласно автору, цель этого исследования - "разложить основы политической идеологии политических националистов, согласно которой продолжающееся существование армян как исторического народа, их происхождение в Армянском нагорье вооружает их правом на самоопределение и государственность, а также исторически зафиксированным правом на те территории, которые составляют Армению". Не удивительно, что произведениями этого, с позволения сказать,

профессора кафедры политологии Чикагского университета особенно восхищается экс-резидент ЦРУ в Анкаре, а ныне сотрудник корпорации "Рэнд" Пол Хенце.

Можно было и не останавливаться на персоне Рональда Сюни, если бы не последние сообщения из Спюрка, что этот идеологический диверсант стал приглашенным редактором возобновившего свою деятельность журнала "Армения Ревью", курируемого одной из традиционных национальных партий. Вдобавок появились сведения, что он получил задание в очередной раз пересечь государственную границу и проникнуть в Армению. Поэтому мы помещаем его фото - с бородой и без, чтобы наши пограничники идентифицировали бы его и впредь не пускали в пределы республики.

Сегодня в определенных кругах общества склоняются к мысли, что для уголовного преследования действий агентуры психологического и информационного назначения необходимо сделать соответствующие дополнения в УК. И если у Минюста нет нужных кадров, то можно создать экспертные группы из соответствующих специалистов. Высказываются также пожелания, что МИД неплохо было подумать об объявлении некоторых особенно опасных лиц персонами нон грата.

Гагик ТЕР-АРУТЮНЯНЦ

23.05.2002

СЛУШАНИЯ НАЗНАЧЕНЫ НА СЕГОДНЯ

"Имеющий прошлое не может не иметь памяти, имеющий Историю не может не оглядываться назад". Известное изречение Паруйра Севака вспомнилось не случайно: сегодня армянский народ пребывает в стадии жесточайших и непрекращающихся выпадов против собственного прошлого, собственной памяти, собственной истории. Тысячелетнее древо жизни одной из первых наций выкорчевывается под политический камин, и это при условии, когда "наши корни, пожалуй, глубже, чем выше наша крона". Наблюдение, напомню, тоже севаковское.

Язык и История... Нет ничего более национального и благородного. Именно эти категории формируют психологию того или иного народа, определяют его быт и сознание, очерчивают перспективу данного этнокультурного вида. Истины в целом известные, а посему не стоит и удивляться, что именно Язык и История нынче являют собой главные мишени на мушке псевдоинтеллектуальных снайперов. Завуалировавший свою суть под мантией почтенного профессора N-го университета, высокооплачиваемый киллер науки сегодня предлагает услуги практически всем заинтересованным донорам: и апологетам глобализации, и турецким фальсификаторам армянской истории, и отечественным (скажем так) "космополитам", наиболее выдающийся из коих отнюдь не случайно характеризует Историю как категорию лживую.

Армении, армянскому народу, истории Отечества, его прошлому и будущему, армянскому настоящему, равно как и настоящему армянскому, объявлена война. Вышеозвученное, к сожалению, не есть гипербола, ибо сам "диагноз" основан на далеко не новых симптомах и проявлениях. Важнейший вопрос текущего момента формулируется весьма четко: осознает ли армянское государство, что оно находится в состоянии этой войны, и если да, то какова степень такого осознания?

В данном контексте необходимо отметить следующее: ряд отечественных историков молодого поколения (о них "ГА" писал неоднократно), в условиях жесточайшего прессинга извне и непристойного - в лучшем случае - "профессионального безразличия" изнутри, в течение последних лет сумели обеспечить главное - зафиксировать факт наличия состояния войны. Добытая путем кропотливых

исследований и базирующаяся на неопровержимом материале сия фиксация есть одно из наиболее важных достижений армянской интеллектуальной мысли за весь период существования Третьей Республики. Мысли, которая, заметим, не заказывалась государством, не финансировалась им и никогда не удостоивалась чести быть отмеченной хотя бы на уровне сколь-нибудь серьезного внимания. Сегодня, 23 мая, у Республики есть (предложенный, разумеется, снизу) шанс: Государство, представленное в лице Национального Собрания РА, должно будет заявить свою позицию относительно состояния дел в сферах арменоведения и языка. В преддверии открывающегося, вот уже второго по счету форума "Армения-Спюрк" власти страны обязаны выработать концепцию понимания вопроса в целом и инициировать соответствующие слушания. Стратегическая составляющая темы очевидна: армянская нация в силу известных обстоятельств объективно находится в стадии ассимиляции. Оголтелая клевета на отечественную историю и язык есть по сути мощнейший катализатор, ориентированный на курс интенсификации процесса национального разложения и потери этнокультурного иммунитета. Функционирование турецко-армянской комиссии по примирению, чрезмерно активная деятельность турецко-армянского бизнес-совета, насквозь пропитанные антиармянским духом "арменоведческие журналы", частые лекции и вояжи идеологов "космополитизма" - все это лишь видимая часть айсберга под названием Заговор. Визуально менее приметное пространство еще абсурднее: располагающая немалыми финансовыми возможностями армянская нация нынче почему-то не в состоянии обеспечивать издание школьных учебных пособий на Родине, считая "более целесообразным" пользоваться типографскими услугами соседней Турции. Думается, не будет большим преувеличением сказать, что именно в безымянной стамбульской типографии, где, собственно, и издается рассчитанный на школьника независимой Армении тот же учебник по "Истории армянского народа", и зачинается ТАКП. Примеров - тьма!

Арис КАЗИНЯН